

İSLAM'DA HELAL HARAM İNANCI

Prof.Dr. AliÇELİK¹

“Helal-haram” inancı, İslam akidesinin tevhidden sonra en önemli, en temel ilkelerinden biridir. Bu inanç, müslüman bireyin sahip olduğu dünya görüşünü yansıtır. Müslüman, hayata ve olaylara bakarken, hep bu pencereden bakar. Helal-haram ölçüsü içinde hayatı yaşamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Helal-haram ölçüsü, müslümanın hayatında en belirleyici bir özellik taşır. O ölçüye uyduğu sürece hayatı anlam kazanır, mutlu olur veya o ölçüyü terk ettiği sürece de mutsuz ve rahatsız olur. Çünkü helal-haram inancına sahip olmak, Müslüman için bir kimliktir. Pek çok Kur’an âyetinde ve Hz.Peygamber(s.a.v)’in hadislerinde Helal-haram konusu üzerinde özellikle durulmuş, müslümandan inançtan, amele; düşünceden davranışlara varıncaya kadar hayatının her ayrıntısında ona özen göstermesi gerektiği istenmiştir. Peki bu derece önemli olan “Helal Haram” kavramları neyi ifade eder? Mâhiyeti nedir ve niçin önem verilmiştir?

Helal, Allah tarafından yapılmasına izin verilen şeydir. “Allah ve Rasûlünün bir şeyin helal olduğunu belirtmesi veya işlenmesinde günah olmadığını bildirmesi, o fiilin helal olduğunu gösterdiği gibi, o fiil veya şeyin yasaklandığına dair bir delil bulunmaması da helal olduğunu gösterir. Zaten eşyada aslolan helal oluşudur. Buna göre bir şey, dinin açık bir hükmüne, yasağına ve ilkesine aykırı olmadıkça helaldir, meşrûdur. Allah, iyi, temiz ve insan sağlığına yararlı olan şeyleri helal; pis, kötü ve zararlı olan şeyleri de haram kılmıştır²

Haram ise, Allah tarafından kesin delille yasaklanan, yapılmaması istenen fiildir. Hanefî alimlerine göre, bir fiilin haram olması için, âyet, mütevâtir veya meşhur sünnet gibi kesin bir nassla sabit olması ve açık bir şekilde haramlığa delalet etmesi gerekir.

Haram hükmünü belirleme yetkisi sadece Allah’a aittir. Hz.Peygamber(s.a.v)’in bu konudaki hadisleri, Allah’ın koymuş olduğu hükümleri açıklamaktan ibarettir. Allah’ın helal kıldığına haram, haram kıldığına helal demek büyük günahdır.”³ Bu Kur’an’da en ağır dille yerilmiş ve *haddi aşmak* olarak belirtilmiştir:

1 Eskişehir Osmangazi Üniv.İlâhiyat fak. Öğr.Üyesi

2¹ Maide,5/4

3 Paçacı,İbrahim., *Dini Kavramlar Sözlüğü*,s.232,252 (haram, Helal maddeleri)

“Dillerinizin yalan yere nitelendirmesi dolayısıyla; ‘Şu helâldir, bu haramdır’ demeyin. Çünkü Allah’a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Şüphesiz Allah’a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.”⁴

“De ki: ‘Allah’ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram etti?’ De ki: ‘O, dünya hayatında mü’minlerindir, Kıyamet günü de yalnız onlarıdır.’ İşte biz, bilen bir topluluk için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.”⁵

Asr-ı sadette sahabeden birinin Allah’ın helal kıldığı şeyi kendince ileri sürdüğü bir sebepten dolayı haram kılmayı düşünmesi ve bunu gelip peygamber Efendimize danışması esnasında, bunun haddi aşmak olduğunu bildiren ayet nazil olmuştur. Olayı Abdullah İbn Abbas(r.a) şöyle anlatıyor:

Adamın biri Peygamberimize gelerek şöyle dedi:

“-Ben et yediğim zaman kadınlara ilgim artıyor ve şehvetim kabarıyor. Onun için et yemeyi nefsim haram ettim.” Bunun üzerine şu âyet indi:

“Ey iman edenler! Allah’ın size helâl ettiği temiz şeyleri haram kılmayın, sınırı aşmayın. Doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez. Allah’ın size verdiği rızıktan temiz ve helâl olarak yeyin. İnandığınız Allahtan korkup-sakinin.”⁶

İslâm dini, hayatın tamamını ibâdet kapsamında değerlendirir. Bu sebepten, bir müslüman için helal haram konusu, hayatın her safhasında daima dikkate alınması gereken bir ölçüdür. Böyle olmakla birlikte genellikle “helal- haram” denilince, akla yeme içme gelmektedir. Kur’an-ı Kerim de yeme içmedeki helal ve haram konusuna dikkat çekmiştir:

*Ey peygamber, temiz ve helal nimetlerden yeyin ve sâlih amellerde bulunun. Ve Doğrusu ben, yaptığınız her şeyleri eksiksiz bilirim.*⁷

*Ey iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların temiz ve helâlinden yeyiniz. Eğer yalnız Allah’a ibadet ediyorsanız, O’na şükrediniz.*⁸

⁴ Nahl, 16/116

⁵ A’râf, 7/32

⁶ Mâide, 5/87-88; Tirmizî Tefsir,Mâide, ha. no: 3052,

⁷ Mü’minun,23/51

⁸ Bakara,2/172

*Ey insanlar; yeryüzünde olan şeyleri helâl ve temiz olarak yiyin ve şeytanın peşinden gitmeyin. Gerçekte o, sizin için apaçık bir düşmandır*⁹.

Hayatın tümünü ibâdet kapsamında ele aldığımızda bu ayetlerden şu husus anlaşılmaktadır. Alınan gıda ile ibadetin makbuliyet derecesi arasında doğrudan bir ilgi vardır. İbadetin, ibadet vasfını kazanabilmesi için, gerek işlenen amelin, gerek o ameli işleyen müminin, gerekse de ameli meydana getiren diğer unsurların helal olma, helal yolla olma, helal dairesi içinde ortaya konma şeklinde bir bütünlük içinde olması gerekmektedir. Peygamber Efendimizin şu hadisleri bunu çok açık olarak bizlere anlatmaktadır:

Ebu Hureyre(r.a)'den nakledilmiştir; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Şüphesiz Allah hoş ve temizdir. Ancak hoş ve temiz olanı kabul eder. Muhakkak Allah mü'minlere, rasûllerine verdiği emirlerin aynısını vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Ey peygamberler! Temiz olan şeylerden yeyin ve salih amel işleyin. Çünkü şüphe yok ki Ben yaptıklarınızı çok iyi bilenim."

Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin (helâl ve) temiz olanla rından yeyin..."*¹⁰

Ebu Hüreyre (r.a) şöyle der: Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) şunu zikret ti:

*"Bir adam düşünün ki: Üstü başı kirli uzunca yolculuk yapmış olduğu hal de ellerini semâya doğru uzatır; Rabbim, Rabbim diye dua eder, ama yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, haram ile gıdalanmışsa böyle birisinin du ası nasıl kabul olunacak?"*¹¹

Bu hadis de göstermektedir ki, "helal-haram" ölçüsü cidden önemli bir konudur. Öyleyse bu konuda daima dikkatli olunmalı, hiçbir zaman ve hiçbir nedenle bu ölçü ihmal edilmemeli veya tamamen zâyi edilip yok sayılmamalıdır. Bu konudaki duyarlılığının azalması ise, kişinin inancının ve dindarlığının zayıflaması anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v): *"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o*

⁹ Bakara,2/168

¹⁰ Bakara, 2/172

¹¹ Müslim, Zekât 65; Tirmizî, Tefsir 2. sûre 37; Dârimî, Rikaak 9; Müsned, II, 328.

devirde kişi ele geçirdiği malı helalden mi, yoksa haramdan mı kazandığına hiç aldırmayacak.”¹² buyurarak bu konuda ümmetini uyarılmışlardır.

Bu nedenle İslam büyükleri, kişinin servetinin kaynağını araştırmamasını ve devamlı olarak Allah’ın murakabesi altında bulunduğunun bilincinde olmamasını iman zayıflığı olarak açıklamışlardır. Yapılması gereken ise, bu bilincin daima canlı tutulmasını sağlamak, bu konuda *farkındalık* kazandırmaktır. Bu duyarlılığı sağlamak için şüphesiz pek çok yol ve metod izlenebilir. Ancak onlar içersinde belki de en önemlisi “*mesûliyet şuuru*” nu hep kalbimizin derinliklerinde hissederek, “*yapıp ettiklerimiz*”den mutlaka hesabın sorulacağı endişesi içinde yaşamaktır. Bu duygu, bizi davranışlarımızda daha dikkatli olmaya, helal-haram çizgisini korumaya önem vermeye sevkedecektir. Hatta kişi haramı işlemek değil, şüpheli olan şeyleri de terk etmesi gerektiğini Peygamber Efendimiz buyuruyor: # **“Şüpheli olanı bırak, şüpheli olmayana yönel.”**¹³

Efendimiz “helal -haram” bilincinin diri tutulması ve bunun için şüphelilerden de sakınılması hususunda bizi bu şekilde uyardığı gibi, kendi kişisel hassasiyetini de şu şekilde dile getirmiştir: # ***Ben ailemin yanı başında yatağa uzandığım sırada döşeğin üzerine düşmüş bir hurmanın farkına varırım. Alıp yemek üzere elimi ağızıma kaldırdığımda, onun zekat malı olabileceğinden endişe duyar ve yemekten vazgeçerim.***¹⁴#

Helal kazanç duyarlılığına sahip olmak için, sadece haramdan ve harama yol açan yollardan kaçınmakla yetinilmemeli, kazanca haram karışmaması için, haram şüphesi taşıyan şeylerden de uzak durulmalıdır. Peygamber Efendimiz bu konuda bizlere uyarısı şöyledir:

“Helal olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helal mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu arâziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her padişahın

¹² Buhârî, Buy’ü, 7; Nesai, Buyü, 2

¹³ Tirmizî, Kıyâmet 60

¹⁴ Buhârî, Buyü# ,4; Lukata,6; Müslim, Zekât, 165; Ebû Dâvud, Zekât,29.

girilmesi yasak bir arazisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir.”¹⁵

Günümüzde hızlı bir “**değer aşınmasını**” yaşanmaktadır. Aşınan bu değerler, gönül dünyamızı yaraladığı gibi, gerek bireysel gerekse toplumsal hayatımızı altüst etmektedir. Bunun pek çok sebebinin yanında “helal -haram” inancı konusunda gerklı hassasiyetin gösterilmeyişi, dünyada yapıp ettiklerimizden dolayı âhirette hesap verileceğinin unutulması gelmektedir. Onun içindir ki bu konuda kendimizi tekrar gözden geçirmemiz gerekmektedir.

(Allahu a'lemu bi's-Sevab)

15 Buhari, Büyû 2, Îmân 39; Müslim, Müsâkat, 20, 107-108